

Nikola Mijatov, *Sport u službi socijalizma: Jugoslovensko iskustvo 1945-1953* (Beograd: Čigoja štampa; Institut za savremenu istoriju, 2020), 507 str.

U izdanju Čigoja štampe i Instituta za savremenu istoriju u Beogradu je 2020. izdana knjiga Nikole Mijatova *Sport u službi socijalizma: Jugoslovensko iskustvo 1945-1953*. Kako sâm naslov opisuje, knjiga se bavi transformacijama u sportu na početku jugoslovenskoga socijalističkog razdoblja. Dinamično je to razdoblje, obilježeno u tom relativno kratkom vremenu, kako će autor pokazati, pokušajem prekida s iskustvima ranijih razdoblja i nalaženja nove uloge za sport – one koja bi odgovarala novome modelu društva koje su jugoslovenski vlastodršci pokušali izgraditi.

Autor monografije Nikola Mijatov (rođen 1988.) znanstveni je suradnik Instituta za savremenu istoriju Srbije. Diplomirao je 2010. na Visokoj sportskoj i zdravstvenoj školi u Beogradu, a 2014. i na Filozofskom fakultetu u istom gradu. Teme njegova interesa vezane su prvenstveno uz političku, društvenu i svakodnevnu povijest, napose Jugoslavije u desetljeću po završetku Drugoga svjetskog rata. Monografija *Sport u službi socijalizma* doručeno je i dopunjeno izdanje autorova istoimenoga doktorata, koji je krajem 2019. obranjen na Filozofskom fakultetu u Beogradu.

Knjiga započinje „Predgovorom” (str. 9–16), u kojem je autor opisao motive, unutarnju podjelu knjige i materijale na kojima je izrađena. Slijedi „Uvod” (str. 17–65), gdje je autor nastojao objasniti pristupe teoriji sporta, kao i glavne postavke sporta na području Jugoslavije tijekom međuraća i u vrijeme Drugoga svjetskog rata. Upravo su utjecaji npr. ratnih prilika na (partizansku) organizaciju sporta, kao i oni raniji sokolskoga pokreta, uvelike uvjetovali razvoj sporta i u neposrednom poraću. Ovo poglavlje završava opisom prvih mjera za organizaciju sporta 1944./1945. godine.

Poglavlje „Sport u službi ‘diktature proletarijata’” (str. 67–94) pokušava definirati ideološke i druge utjecaje koji dolaze na ovome polju od marksističke ideologije XIX. i početka XX. stoljeća. Autor napose opisuje kakvu ulogu u SSSR-u Lenjina i potom Staljina zauzima sport jer je to bio dominantan model koji su nakon 1945. u svojoj državi nastojale kopirati i jugoslovenske socijalističke vlasti. „Ideje nove fiskulture 1945-1953.” (str. 95–195) prvo je od četiri centralna mjesta, tj. poglavlja ove monografije. U njemu je vrlo precizno opisano ono što autor naziva „ideologijom socijalističkog jugoslovenstva u sportu”. Najbolji primjer novoga ideološkoga kursa nesumnjivo je bilo trčanje Titove štafete, čijim početnim zadacima autor posvećuje dosta prostora. Mijatov posebno naglašava dva koncepta koja su bila imperativ za vlasti: postići masovnost i svestranost sporta. Mnoge su javne manifestacije, poput raznih sletova, kroseva, gimnastičkih natjecanja, kao i natjecanja za tzv. značku fiskulturnika i sl., trebale poslužiti kao poligoni za daljnje pokazivanje masovne uključenosti svih slojeva društva u oblikovanje države i dokaz da je novi socijalistički čovjek svestran u svakom pogledu, sposoban za paralelni razvoj u svim sferama života i rada – pa čak i u raznim sportovima. Autor poglavlje završava opisima razvoja sporta na selu, među ženskom populacijom, invalidima, kao i „ometenima u razvoju”. Svi ovi aspekti, imajući u vidu zahtjeve za postizanje masovnosti i svestranosti, bili su, naravno, dodatni izazov vlastima.

Peto poglavlje, „Realizacija nove fiskulture 1945-1953.” (str. 197–340), dubinski analizira prvenstveno materijalne prilike i ljudske potencijale kojima je država nasto-

jala sportski izgraditi novoga jugoslavenskog čovjeka. S obzirom na neodgovarajuće nasljeđe predratnoga i ratnoga doba u pogledu infrastrukture, kadrova, opreme, pa čak i pristupa tiska sportu, državne vlasti suočavale su se s nemogućnošću ostvarenja zacrtanih ciljeva masovnosti i svestranosti. Pokušaji okretanja novoga lista stvaranjem novih sportskih društava, koja su trebala biti ne samo predvodnici nego i lice novoga kursa u sportu, poput Sportskoga društva „Partizan”, bili su više iznimka nego pravilo. Jer jugoslavenskim je vlastima nedostajalo školovanih kadrova u resoru tjelovježbe, školski i znanstveni sustav nije pratio potrebe režima, a čak i što se tiče vježbanja u školama često je postojala izrazita disproporcija između onoga kako je opisano u raznim referatima i surove stvarnosti. Poglavlje završava opisom uloge sporta u vojsci, jer je i njezino rukovodstvo gledalo na nj kao na mogućnost za tjelesni razvoj građana i način određene militarizacije barem dijela populacije.

Slijedi glava „Profesionalni amateri: vrhunski sport i jugoslavenski socijalizam” (str. 341–402), koja još detaljnije opisuje veliki jaz između ideala i stvarnosti u sportu 1945. – 1953. S jedne strane sportaši su, osobito vrhunski, imali na neki način povlašteni status u društvu. Recimo, imali su pravo na osiguranu prehranu ili neke druge materijalne privilegije, barem u odnosu na ostatak populacije. Kako su vrhunski sportaši bili smatrani ambasadorima Jugoslavije u inozemstvu, imali su više prilike legalno dobiti putovnice i putovati u inozemstvo. Iz toga boljeg statusa proizlazili su i određeni problemi. Primjerice, neki su koristili dnevnice dobivene za putovanje u inozemstvo da kupe robu koju bi zatim preprodavali po povratku u domovinu. Istodobno vlasti primjećuju i prve probleme s huliganizmom i kladionicama, koje će zabraniti tek 1951. ili 1952. godine. Sve su te negativne pojave dovele do širenja ponora između vrhunskoga sporta, napose nogometa, i napora vlasti da se postigne svestranost i masovnost sporta u društvu. Zbog potrebe da se država dostojno predstavi u svijetu, čime je rastao njezin ugled te je ona imala itekakve koristi, ali i potrebe da sport u domovini bude određeni „ventil” i za mase na tribinama, režim je tolerirao situacije koje nisu odgovarale njegovim naporima.

„Ogledalo državne spoljne politike” (str. 403–460) više se dotiče pitanja međunosa jugoslavenskoga sporta i državne vanjske politike. Autor analizira napore Jugoslavije na prvim Olimpijskim igrama nakon 1945., zatim ulogu sportskih društava koruških Slovenaca, kao i onih na Slobodnom Teritoriju Trsta, koji je za Jugoslaviju imao veliko značenje. Također je zanimljivo opisano uključivanje jugoslavenskih sportskih saveza i klubova u razna natjecanja s okolnim zemljama, kao i onima „istočnoga bloka” od 1945. do 1948., nakon čega je uslijedilo razdoblje informbiroovskoga zahlađenja odnosa 1948. – 1950. godine. Uslijed tih događaja iduće kraće razdoblje, 1950. – 1953., obilježeno je s jedne strane prvenstveno postupnim pokušajem da se ostvare sportski kontakti i s drugim, uvjetno rečeno zapadnim državama. Preko toga je započeo proces otvaranja Jugoslavije (i) preko sporta prema zemljama tzv. Trećega svijeta, koji je obilježen sve češćim turnejama sportskih klubova iz te države po Latinskoj Americi ili često tek dekoloniziranim zemljama Afrike i Azije.

Monografija završava „Zaključkom” (str. 461–467), nakon kojega slijedi kraći sažetak na engleskom jeziku (str. 467–468) i prijepis dvaju bitnih i dosta detaljnih priloga (str. 469–480) koji govore o stanju, ali i zadacima sporta u Jugoslaviji 1945. –

1953. godine. Nakon toga dolazi popis izvora i literature (str. 481–496), popis kratica (str. 497–498), indeks osobnih imena (str. 499–506) te bilješka o autoru (str. 507).

Sport u službi socijalizma dosta je iscrpan opis razvoja sporta na prostoru bivše Jugoslavije od kraja Drugoga svjetskog rata do jasnijega formiranja nove unutardržavne i vanjskopolitičke orijentacije Jugoslavije 1953. godine. Nikola Mijatov dobro prikazuje koje je kompleksne uloge režim namijenio sportu na više razina, kako je nastojao rukovoditi sportom, koji je zbog nasljeđa, ali i tada aktualnih događaja, ponekad izmicao kontroli režima. Pritom se autor koristio stvarno bogatim arhivskim gradivom, memoaristikom, stručnom i dnevnom periodikom, ali i sâm intervjuirao neke od aktera sportskih događaja iz toga doba, što je vrlo pohvalno. Knjizi se može naći malo zamjerki. Možda se na nekim mjestima mogao definirati neki izrazitiji zaključak. Također ponekad nedostaje komparacija nekih podataka koje autor navodi za jedan dio Jugoslavije s nekim drugim dijelovima iste države ili drugim državama, bar onima u okruženju. Međutim, vjerujem da je tako više zbog karaktera izvora i napose pomanjkanja onih na temelju kojih bi se mogla načiniti smisljena komparacija. Na kraju mogu zaključiti da je vrijednost ovoga izvrsnog naslova upravo u dubini opisa i širini koju daju navedeni primjeri, zbog čega će svatko zainteresiran za ovu temu moći iskoristiti saznanja dobivena njegovim čitanjem za daljnja istraživanja uloge i razvoja sporta u prošlosti zemalja bivše Jugoslavije.

Stipica Grgić

Brendan Simms, *Hitler. Samo svijet je bio dovoljan*, prijevod s engleskoga jezika Muharem Bazdulj (Sarajevo: Buybook, 2021), 807 str.

Gotovo nepreglednomu nizu objavljenih naslova o Adolfu Hitleru pridružila se i najnovija knjiga Brendana Simmsa, uglednoga profesora povijesti međunarodnih odnosa sa Sveučilišta u Cambridgeu, našim čitateljima poznatog ponajprije po dvama prijevodima njegovih zapaženih djela; u prvom se bavio političkim odnosom Velike Britanije prema Bosni i Hercegovini 1990-ih, sustavno razobličujući ne baš dolično ponašanje službenoga Londona prema ratnim zbivanjima, a u drugom je lucidno sagledao više od pet stoljeća nadmetanja velesila za premoć u Europi.¹ Izborom biografske teme pridružio se skupini istraživača koji smatraju da i dalje vrijedi proučavati značajne povijesne likove kako bi se preko njihova ponašanja i poteza bolje shvatile osnovne odrednice povijesnih kretanja.² U svojoj najnovijoj knjizi Simms

¹ *Najsramniji trenutak. Britanija i uništavanje Bosne*, prev. Vladimir Pavlinić (Sarajevo; Beograd: Buybook; Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, 2003) i *Europa: borba za nadmoć od 1453. do danas*, prev. Emil Heršak (Zagreb: Mate, 2016).

² U pogledu prijevodne literature vezane uz Hitlerove biografije valja izdvojiti onu poznatoga autoriteta Iana Kershawa u prijevodu Vlade Opačića (Zagreb: Vizura, 2000). Riječ je zapravo o prvom dijelu dvosveščane biografije izvorno objavljene pod naslovom *Hitler 1889-*